

Ture mo Nga Parani me Nga Paranitanga.

Whakawhaititanga.

- Ingoa.
- Ingoa Poto.
- Kore paanga ki te Ture Hipi.
- Whakamaramatanga.

Paranitanga Kararehe.

- Kai-Rehita Parani.
- Tino Tari Rehita.
- Tukunga o te kape o nga rehita ki te tino tari rehita.
- Me mana tonu nga parani kua oti nei te rehita. Me mahi e te Kai-Rehita he rarangi o nga parani katoa. Me rehita hou nga parani.
- Ma nga tangata whiwhi kararehe e rehita nga parani, nga utu.
- Kaua e rehita i nga parani e rite tonu ana. Ma te Kai-Rehita e tono kia whakarereketia te parani.
- Ka ahei ano te whakarere i te parani.
- Ka kii kua whakarerea nga parani kaore nei e paranitia ana.
- Utu whiunga mo to tangohanga i te parani a te tangata ke.
- Utu whiunga mo te parani pokanoa i te kararehe kaore nei i whakaaetia, mo te whakarereke hoki i te parani.
- Ko te parani te tohu whaitaketanga o te tangata.
- Me parani katoa nga hipi.
- E hara i te mea tino whakahau kia paranitia nga hoiho me nga kau.

Etahi Atu Tikanga.

- Utu whiunga mo te morenga i nga taringa kararehe.
- Kohinga i nga utu i runga i ta te Ture.
- Whakakorenga i etahi o nga Ture.
- Ka ahei te Kawana i roto i tana Kaunihera ki te whakarite tikanga whakahaere. Apiti.

HE TURE hei whakahaere i nga paranitanga kararehe, Ingoa. me te rehitatanga i nga parani mo taua tu mahi.

[19 *Ahuhata*, 1880.

Kia Meingatia e te Runanga Nui o Niu Tireni e noho huihui ana i roto i te Paremata, i raro ano i to ratou mana, ara:—

- 1. Te Ingoa Poto o tenei Ture ko te "Ture mo nga Parani, me Ingoa Poto. nga Paranitanga, 1880. Kaua e whai mana i mua i te ra tuatahi o Hanuere, i te tau tahi mano waru rau waru-te-kau-ma-tahi.
- 2. Kaua rawa e whakakorea e tenei Ture tetahi o nga tikanga o Kore paanga ki te Ture Hiipi. "Te Ture Hipi, 1878.
- 3. I roto i tenei Ture, me ka kore e rereke i nga kupu e whai Whakamaramatanga. ana,—
•Koia nei te tikanga o enei kupu, "Hoiho" ko nga hoiho toa, hoiho wahine, hoiho i pokaina, hoiho kuao wahine tane ranei, kaihe hoki, me nga muera, "Kau" ko nga puru, kau wahine, okiha, okiha kuaro, uha, me nga kawhe katoa.
•"Hipi" ko nga hipi toa, me nga hipi wahine, tae atu ki nga weta, me nga hipi kuao.
•"Kararehe" te tikanga o tenei kupu, e pa ana ki nga hoiho, ki nga kau, me nga hipi, enei kua

whakamaramatia i runga ake nei, e pa ana hoki ki te kotahi, maha atu ranei o aua mea kua whakahuatia nei.

• "Kai-Rehita" ko nga kai-rehita parani e whakaritea ana i raro i tenei Ture.

• "Parani" ko nga mea katoa e mau ana te maaka e marama ana hoki te piringa ara:—

• I nga hoiho me nga kau, *me* i tahuna ki te rino wera ki te kiri, ki nga maire ranei o nga kau.

• I nga hipi he parani i runga i nga wuuru, parani ware pango, ta, peita, peita whero, paura pango i pokepokea ki te hinu rewa, ki te hinu totoka, ki tetahi atu mea ranei, i paranitia ki te reta, ki te whika, ki tetahi mea ke atu ranei, kaua e poto iho i te rua inihi te roa, ki nga taha, tuara, pakihwi, papa, kumu ranei, i tahuna ranei ki te parani rino ki te paparinga ki te maire ranei:

• Te tikanga o te kupu "Parani" mo nga kararehe kotoa, e pa ana ki nga maaka tapahi, tiwarawara, koroputa ranei i te taringa, otira kaua e nui atu i te hawhe iti o te taringa.

• "Tangata whiwhi kararehe," "Tangata" ranei "nana aua taonga," mo te tangata e pa ana ki te kau, ki te hipi, ki etahi atu taonga kararehe ranei, te tikanga, ko te tangata nana ake aua mea, e whai take ana ranei raua me tetahi atu, me etahi atu tangata ranei (haunga te tangata i tuku moni i runga i te mokete mo aua taonga, kaore nei i a ia e tiaki ana) e whaitake ana, e pa ana, e whai tikanga ana ranei ki etahi taonga kararehe e pa ana hoki taua kupu ki te kai-tiaki, ki te kai-whakahaere, ki tetahi atu tangata ranei e tiakiana e pupuri ana ranei i etahi taonga kararehe.

• "Whenua Karauna" te tikanga ko nga whenua katoa i huaina nei i mua he Whenua Karauna, me nga whenua takoto watea a te Karauna, me nga whenua hoki i riro i te rau-o-te patu.

Paranitanga Kararehe.

- Kai-Rehita Parani.4. Ma te Kawana i runga ano i tona whakaaro e whakarite etahi tangata tika hei kai-rehita parani mo roto i te koroni, mana hoki e whakarite he wahi o roto o te koroni hei takiwa mo ia kai rehita, mana hoki e whakarite tetahi kainga i roto i taua takiwa hei tari rehita mo taua takiwa.
- Tino tari rehita.5. Ma te Kawana hoki e whakarite he kainga hei Tino Tari Rehita mo etahi wahi nui o te koroni, mana hoki e whakarite te tokomaha o nga takiwa e uru ki roto kia taua wahi nui, mana ano hoki e whakarite tetahi Kai-Rehita hei whakahaere i aua Tino Tari Rehita, hei mahi hoki i nga mahi a te Tino Kai-Rehita i roto i taua takiwa.
- Tukunga o te kape o nga rehita ki te tino tari rehita.6.

Me tuku i ia marama e te tangata kai-tiaki o ia tari, he kape o nga mea i rehitatia, me nga whakarereketanga o te rehita, ki te Tino Tari Rehita mo taua takiwa, me tuku atu he kape i roto i te wiki tuatahi o te marama e whai tata ana i ia marama i ia marama.

Me puare tonu aua rehita katoa kia taea ai te titiro e nga Kaiwhakawa, e nga pirihihana, me nga apiha hoki o nga Kauti me nga Taone Kaunihera kaua hoki ratou e utu; a me puare ki etahi atu tangata katoa i roto i nga takiwa watea i te utunga ki te hereni kotahi.
- Me mana tonu nga parani kua oti nei te rehita.7.

Ko nga parani katoa kua rehitatia nei i mua i raro i tetahi Takiwa Porowini, i roto i nga mahinga o tenei Ture, ka kiia kua rehitatia era i raro ano i nga tikanga o tenei Ture, a ka whai mana aua rehitatanga mo nga tau e rua timata mai i te ra tuatahi i whai mana ai tenei Ture, ka whai mana mo aua tau i roto i te takiwa e noho ana aua kararehe kua paranitia nei ki aua parani.

Me mahi e te Kai-Rehita he rarangi o nga parani katoa. Me rapu e te Kai-Rehita i te Tari o te Kai-Rehita Parani o te Takiwa Porowini he kape o nga parani katoa e whaimana ana i reira i te timatanga o tenei Ture mo nga kararehe katoa e noho ana i roto i taua takiwa.

Me rehita hou nga parani. Otira ki te kore e rehitatia houtia aua parani i te pahemotanga o aua tau e rua, ka kiia kua whakarerea kua whakakorea hoki aua parani.
- Ma nga tangata whiwhi kararehe e rehita nga parani.8.

Ko nga tangata katoa e whiwhi kararehe ana kaore ano nei i rehitatia tana parani i mua atu i te timatanga o tenei Ture, me tuku ki te Kai-Rehita o te takiwa e noho ana, e hiahia ana ranei ia kia noho ana kararehe, te ahua o tana parani, o te parani ranei e hiahiatia ana e ia hei parani mana mo ana kararehe, me hoatu hoki e ia kia rua tauira tika, ahua ranei o tana parani ki taua Kai-Rehita; ko ia tangata katoa whiwhi kararehe kaore nei e rehita i tana parani, ka taea te whiu kia utu ki te moni, kaua e hipa atu i te rima pauna.

Me utu e te tangata nana te parani kia rima hereni ki te Kai-Rehita Nga utu. mo te rehitatanga i tana parani.
- 9.

Kaua te Kai-Rehita e rehita i tetahi parani me ka kite i runga Kaua e rehita i nga parani e rite tonu

ana. i tana mahara ka pohehetia ka raruraru ranei.

Me ka rite tonu ka ahua rite ranei nga parani a nga tangata tokorua Ma te Kai-Rehita e tono kia whakarereketia te parani. whiwhi kararehe i roto i te takiwa kotahi, ma te Kai-Rehita i te Tino Tari Rehita o taua takiwa e tono ki tera kaore nei i roa tona whiwhinga ki taua parani i roto i taua takiwa kia whakarereketia e ia tana parani.

Ki te tautohetia tera ma tetahi Kai-whakawa (J.P.) e whakatau.

Ki te wareware ki te tohe ranei tetahi tangata kia kaua e whakarereketia tana parani i muri i te tononga kia peratia, ka ahei te whiu i a ia ki nga whiu e whakaritea ana i raro nei mo te tangata e tango ana i te parani a tetahi tangata ke atu.

• 10.

Ka ahei tetahi tangata whiwhi kararehe kua rehitatia nei Ka ahei ano te whakarere i te parani. tana parani, ki te tuhi pukapuka atu ki te Kai-Rehita i te Tino Tari Rehita mo taua takiwa, kia tukua atu tana mana i runga i taua parani ki tetahi atu tangata whiwhi kararehe, ki te whakakore ranei i tana take ki taua parani. I te putanga atu o te pukapuka tonu pera ki te Kai-Rehita, me tuku e ia ki tetahi atu tangata me whakakore ranei e ia taua parani i roto i te rehitatia parani o taua takiwa, i runga i te tikanga o taua tonu.

I muri i te whakakorenga o taua parani ka ahei tetahi atu tangata whiwhi kararehe ki te rehitatia i taua parani ki tona ingoa, i taua tari, ki te tari hoki o te Kai-Rehita o te takiwa e noho ana ana kararehe, a ka ahei ia ki te parani i ana kararehe ki taua parani, penei ano me kaore nei i rehitatia i mua atu.

- 11. Ki te whakaaturia tikatia ki tetahi o nga Kai-Rehita kahore Ka kiia kua whakarere nga parani kaore nei e parantia ana. i parantia e te tangata nana, tetahi parani i rehitatia nei e ia, kaore ranei i parantia i runga i tana kupu whakahau i roto i nga marama te kau ma rua o mua atu, me pera taua parani mehemea ano nei kua whakarere e ia, me pera ano hoki te whakahaere i nga tikanga. Me panui hoki e te Kai-Rehita te whakarere o taua parani.
- 12. I te mea kua rehitatia e te tangata whiwhi kararehe tana parani, Utu whiunga mo te tangohanga i te parani a te tangata ke. parani, kaua tetahi atu tangata e parani i ana kararehe ki taua parani me kaore i whakaaetia e te tangata nana; kaua hoki ki te parani i ahua rite i rite tonu ranei te maaka ki ta tetahi tangata, i runga i te whakaaro a te Kai-Rehita ka pohehetia ko taua parani ano; kaua hoki e hanga e whakahau ranei kia hangaia he parani rino e ahua rite e rite tonu ana ranei te maaka penei kua kiia ake nei; a ko te tangata e hara ana ki tenei tikanga o tenei Ture, ka whiua ki te utu, kaua e hipa atu i te rima-te-kau pauna.
- 13. Ka pokanoa te tangata ki te parani i etahi kararehe i te mea Utu whiunga mo te parani pokanoa i te kararehe kaore nei i whakaaetia, mo te whakarereke hoki i te parani. kaore i whakaaetia e te tangata nana aua taonga, ka tahuri ranei ki te pokepoke ki te whakarereke i te parani, maaka, tohu ranei i runga i etahi taonga kararehe, kahore nei he pukapuka whakaae kia pera, ka ahei te whiu i a ia ki te utu moni kaua e hipa atu i te tahi rau pauna: otira i te whakawakanga o te tonu kia whiua te tangata ki te utu i raro i tenei tekihana, ki te kitea i pohehe te tangata e whakawakia ana, e kiia ana ranei nana taua hara, i mahara hoki nana ake ano aua taonga kararehe, me whakamutu taua whakawa.
- 14. Ko te parani, tohu ranei o tetahi parani kua rehitatia e piri Ko te parani te tohu whitaketanga o te tangata. ana ki te kararehe koia tera te tino tohu whitaketanga ki ta te Ture, o te tangata nana i rehitatia taua parani ki te rehitatia o taua takiwa.
- Me parani katoa nga hipi.15. Ko nga hipi katoa kua hipa ake i te wha marama te pakeke me parani katoa ki te parani i rehitatia e te tangata nana aua hipi, a me parani tonu i ia wa i ia wa kia marama tonu ai te parani ki te titiro atu; a ka ahei te whiu i taua tangata ki te utu kaua e hipa atu i te tahi-te-kau pauna mo ia hipi mo kaore e marama ana te parani.
- E hara i te mea tino whakahau kia parantia nga hoiho me nga kau.16. Kaua e mana nga tikanga o tenei Ture ki te whakahau i te tangata ki te parani i ana kau me ana hoiho mehemea e noho ana aua hoiho me aua kau i runga i te whenua kua oti nei te taiepa.

Mo Etahi Atu Tikanga.

- Utu whiunga mo te morenga i nga taringa kararehe.17. Ki te tahuri te tangata i runga i tana ngakau mohio ki te more ki te tapahi ke ranei i te taringa o tetahi kau, hipi, hoiho ranei a etahi atu tangata, ka ahei te whiu i a ia kia utu i te moni kaua e hipa atu i te rua-te-kau pauna mo ia kau hoiho hipi ranei i peratia e ia.
- Kohinga i nga utu i runga i ta te Ture.18. Ko nga whiunga me nga moni me nga utu katoa e whakaritea ana e tenei Ture me tango katoa i raro i te tikanga o te Ture, me utu hoki ki te kaute moni a te katoa (*Public Account.*)
- Whakakorenga i etahi o nga Ture.19. Kua whakakorea e tenei Ture nga Ture tawhito e mau nei i te apiti o

tenei Ture. Ko era anake i hipa e whakahuaina ana i roto i taua apiti.

- Ka ahei te Kawana i roto i tana Kaunihera ki te whakarite tikanga whakahaere Apiti.20. Ma te Kawana i roto i tana Kaunihera e whakarite hou e whakarereke e whakakore ranei nga tikanga whakahaere i nga apiha e whakaritea ana i raro i tenei Ture, me nga tikanga whakahaere i nga tari, me etahi atu ritenga kia ahei ai nga mahinga o tenei Ture; a i te panuitanga o aua tikanga ki te *Kahiti*, ka whai mana tonu penei ano me he Ture i uru ano ki tenei Ture.